

Οι πλαστικές τέχνες στη Λατινική Αμερική Μια συνοπτική αναφορά

Οι πλαστικές τέχνες της Λατινικής Αμερικής είναι λιγότερο γνωστές στην Ευρώπη και φυσικά και σε μας απ' όσο η μουσική και η λογοτεχνία αυτών των χωρών. Απ' όσο γνωρίζω οι ιστορίες της τέχνης δεν αφιερώνουν ειδικό κεφάλαιο στη σύγχρονη τέχνη της Λατινικής Αμερικής. Μας είναι γνωστά μόνο ορισμένα ονόματα, όπως οι Μεξικάνοι Diego Rivera, José Clemente Orozco, David Alfaro Siqueiros, Frida Kahlo, Rubino Tamayo, ο Κουβανός Wilfredo Lam, ο Χιλιανός Matta και άλλοι που έζησαν στην Ευρώπη και στη Β. Αμερική και διακρίθηκαν.

Ως το τέλος του 19ου αιώνα και τις αρχές του 20ού η Λατινική Αμερική αντλεί τις πηγές της από την Ευρώπη. Πώς θα μπορούσε εξάλλου να ήταν διαφορετικά, όταν οι ιθαγενείς πολιτισμοί κυριολεκτικά ξεριζώθηκαν, αρχίζοντας από τη γλώσσα και τη θρησκεία. Οι καλλιτέχνες που επισκέφθηκαν αυτή την ήπειρο και δίδαξαν σ' αυτήν ήταν Ευρωπαίοι, κυρίως Ιταλοί και Γάλλοι. Από την άλλη οι Λατινοαμερικάνοι καλλιτέχνες αναζήτησαν τα φώτα της τέχνης τους στα μεγάλα κέντρα της Ευρώπης. Στη Ρώμη, τη Φλωρεντία, τη Μαδρίτη, τη Βαρκελώνη, στο Μόναχο και, κυρίως, στο Παρίσι.

Αυτή τη δυτική τέχνη, όπως ήταν φυσικό, προσπάθησαν να τη μεταδώσουν με την επιστροφή τους στα πατρία εδάφη. Για τους συγγραφείς του βιβλίου *Ζωγραφική της Λατινικής Αμερικής του 20ού αιώνα* Damion Bayon και Roberto Pontual, η εξάρτηση από την Ευρωπαϊκή τέχνη κρατά ως τις αρχές του πρώτου παγκόσμιου πολέμου. Αλλά σιγά σιγά η αυτοσυνείδηση ξυπνάει και οι καλλιτέχνες αρχίζουν να ενδιαφέρονται όχι μόνο για τα ζητήματα της τέχνης τους αλλά και της ζωής τους γενικότερα. Οι δύο μεγάλες Επαναστάσεις, η Μεξικάνικη και η Οκτωβριανή Επανάσταση, επηρέασαν βαθιά τους μεγάλους τοιχογράφους του Μεξικού Rivera, Orozco, Siqueiros, Tamayo, όπως και τον πριν απ' αυτούς Gerardo Murillo (1875-1914), που τον αποκαλούσαν πατέρα τους, ο οποίος αποποιήθηκε το ισπανικό όνομά του και υιοθέτησε το ινδιάνικο ψευδώνυμο Dr Atl. Γι' αυτόν η Αναγέννηση στο Μεξικό έπρεπε να είναι μεξικάνικη και παγανιστική. Αλλά και πριν απ' αυτόν, τον José Guadalupe Possada (1852-1913), του οποίου τις λιθογραφίες όλοι μελέτησαν και χρησιμοποίησαν ως έμπνευση. Ένα από τα περίφημα χαρακτικά του Possada, το «Νεκροκεφαλή με καπέλο», το απαθανάτισε ο Rivera σ' ένα από τα φρέσκα του. Η μεξικανική καλλιτεχνική επανάσταση επηρέασε όλες τις χώρες της Λατινικής Αμερικής, άλλες λιγότερο και άλλες

περισσότερο. Την Κούβα, την Κολομβία, τον Ισημερινό, το Περού, τη Χιλή, και λιγότερο την Ουρουγουάη και την Αργεντινή, που βρίσκονταν στους αντίποδες της μεξικάνικης τέχνης με τάσεις διεθνιστικές και για μερικούς κοσμοπολίτικες. Ωστόσο στην Αργεντινή υπήρξαν ζωγράφοι σημαντικοί (κατά την γνώμη των Bayon και Pontual), όπως ο Emilio Pettoruti (1892-1971), από γονείς Ιταλούς, που θα μπορούσαν να εξελιχθούν σε εξαιρετικούς τοιχογράφους, εξαιτίας της μνημειακότητας που έχουν οι μορφές των έργων τους, αλλά που οι ιστορικές συγκυρίες και η έλλειψη κρατικής βοήθειας τους εμπόδισαν.

Στη Βραζιλία άργησαν πολύ να ενδιαφερθούν για τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της χώρας τους. Στο αρχικό μείγμα Πορτογάλων, Ινδιάνων και μαύρων Αφρικανών προστέθηκε ένας σημαντικός αριθμός Ισπανών και Γιαπωνέζων μεταναστών. Στο Ρίο ντε Ιανέιρο υπήρχε ήδη απ' το 1816 ακαδημία Καλών Τεχνών, στην οποία πολύ γρήγορα επικράτησαν οι νεωτεριστές. Ωστόσο οι μαύροι, εξαιτίας κοινωνικών και αισθητικών προκαταλήψεων, απουσίαζαν από την επίσημη Βραζιλιάνικη τέχνη ως τις αρχές του 20ού αιώνα.

Τα συμβόλαια υποχρέωναν τους καλλιτέχνες να αντιγράφουν ξένα και μακρινά μοντέλα. Εναντίον αυτής της κατάστασης κάποιες φωνές άρχισαν να υψώνονται. Ανάμεσά τους ο Oswald de Andrade από το Σάο Πάολο. Το ποίημά του «Τελευταίος περίπατος ενός φυματικού στην πόλη με το τραμ», το 1912, σήμανε την εξέγερση. Ο ίδιος στο άρθρο του «Για μια εθνική ζωγραφική» το 1915 καταδίκασε τους καλλιτέχνες που στα τοπία της Βραζιλίας δεν έβλεπαν παρά μόνο την «ευγενική και ήσυχη πλευρά τους και αρνούνταν την παρθένα και τροπική φύση». Η ζωγράφος Anita Malfati (1896-1964) με την έκθεσή της το 1917 υπήρξε η αφορμή για μια ριζική αναμόρφωση της Βραζιλιάνικης τέχνης, όπως και ο Emiliano di Cavalcanti (1897-1976) με την αντιακαδημαϊκή τέχνη του.

Αυτή ήταν η αρχή ενός νεωτερικού κύκλου στον οποίον προσχώρησαν πολλοί, όπως οι αδελφοί Vicente (1899-1970) και Joaquim (1903-1934) Do Monteiro, η Tarsila do Amaral (1890-1973), ο Candido Portinari (1903-1962) και πολλοί άλλοι.

Το θέμα της ταυτότητας το θέτουν όλοι αργά ή γρήγορα. Για μερικούς υπάρχει το δίλημμα Ταυτότητα ή Νεωτερικότητα, κάτι που μας θυμίζει τη δική μας «Ελληνικότητα». Στις καλύτερες περιπτώσεις υπάρχει ο συνδυασμός και των δύο, όπως, για παράδειγμα, στο έργο του Κουβανού ζωγράφου Rufino Tamayo (εικ. 1ης σελίδας εξωφύλλου).

Βιβλιογραφικές Πηγές

Mackinley Helm, *Mexican Painters*, Dover Publications, N. York, 2η έκδοση 1968.

Damián Bayón και Roberto Pontual, *La peinture de l'Amérique latine au XXe siècle*, Éditions Mengès, Paris, 1990.

Antonin Artaud, *Messages Révolutionnaires*, Gallimard, 1971.

David Alfaro Siqueiros, *l'art et la révolution*, Éditions Sociales, 1973.